

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHUNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

III. KÖT. — 9. SZÁM.

EMLÉKBESZÉD
KONEK SÁNDOR

A M. T. AKADÉMIA TISZT. TAGJA FELETT.

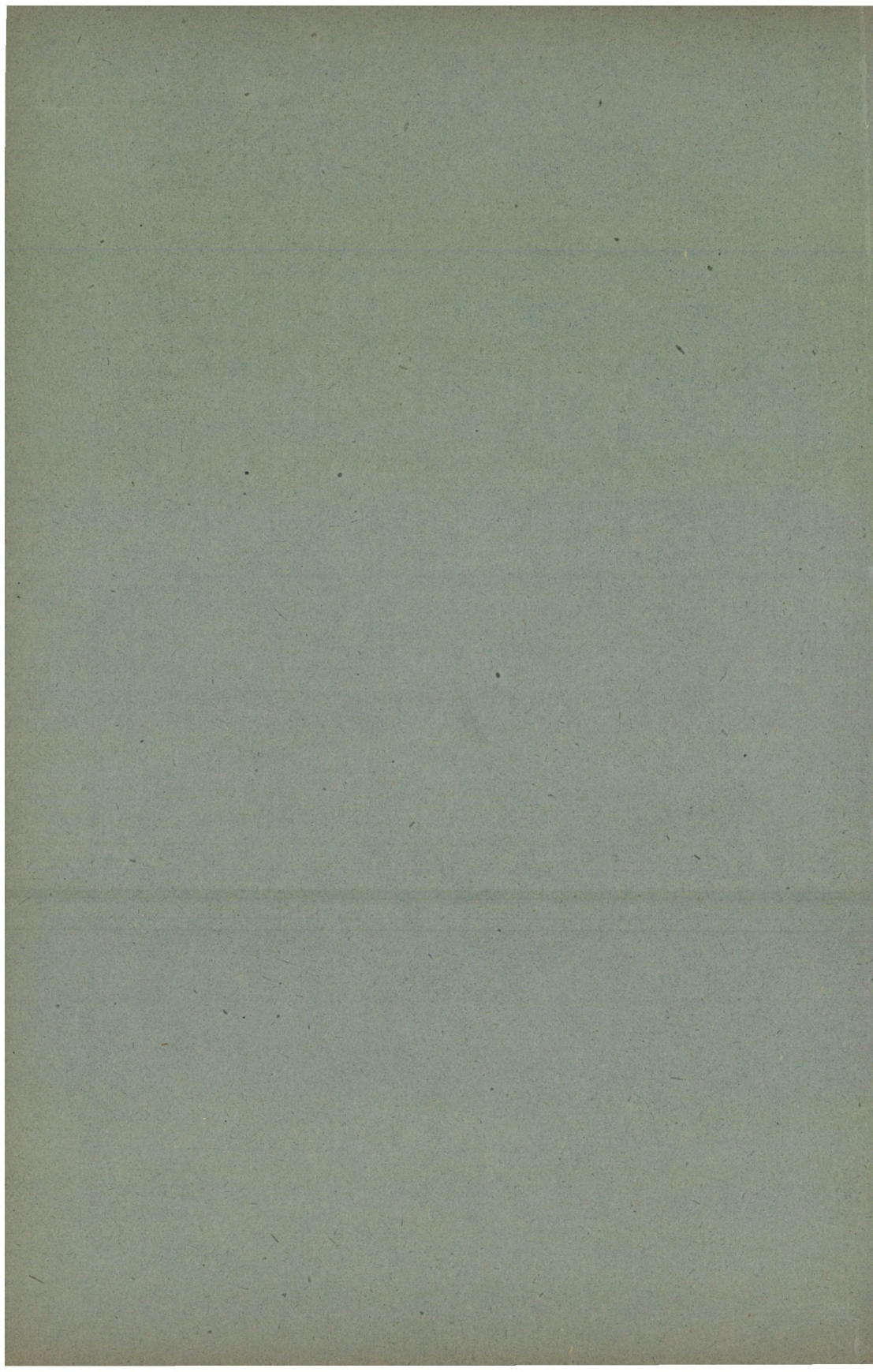
KAUTZ GYULA

RENDES TAGTÓL.

(OLVASTATOTT A M. T. AKADÉMIA 1886. JAN. 25-DIKI ÖSSZES ÜLÉSÉN.)

Ára 10 kr.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.
1886.

EMLÉKBESZÉD

KONEK SÁNDOR

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA

FELETT

KAUTZ GYULA

RENDES TAGTÓL.

(OLVASTATOTT A M. T. AKADÉMIA 1886. JAN. 25-KÉN TARTOTT ÖSSZES
ÜLÉSÉN.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1886.

Budapest, Hornyánszky Viktor sajtója.

KONEK SÁNDOR

EMLÉKEZETE.

A magyar tudományosságot, s vele Akadémiánkat, az utóbbi években ért érzékeny veszteségek között nem legkisebb az, a melyet KONEK SÁNDOR rendes tagtársunknak 1882-ik évi augusztus hóban bekövetkezett elhúnytával azok szenvedtek; — elhúnytával egyikének azon jeleseinknek, a ki egy tanulmányokban és tudományos fáradozásokban gazdag, bő tartalmú élet folyamában, úgy az irodalom, mint a komoly vizsgálódás és a tanítás terén kifejtett sikeres tevékenység által hervadhatlan érdemeket vívott ki magának; s kinek jelentősége abban tűnik fel egész mérvében, hogy működésének több irányban mély nyomai észlelhetők; s az általa elfoglalt helynek megüresedése nem csekély hézagot támasztott sorainkban.

Ez elhunyt jelesünk emlékének az Akadémia körében való fölelevenítése nekem jutott osztályrészül; nem ugyan azon tekintetből, mintha a mélyen tisztelt Akadémia engem, a statisztika terén kevesebbé avatottat és illetékest, e tisztre, a fényes nevű statisztikusnak parentatiójára, különösen alkalmasnak tartott volna; avagy a statisztikának a nemzetgazdaságtannal való kapcsolatát vette volna ez elhatározásánál irányadóul; hanem inkább azért, mert nem volt ismeretlen Akadémiánk előtt azon szoros és benső viszony, a mely köztem és elhunyt tagtársunk közt, egy megglehetősen hosszú, negyedfél évtizedet átölelő időn át fennállott; s mert azt hívé, hogy az egykori, de mindig hálás tanítvány, a

későbbi tisztárs, sőt tudományos búvárkodásaiban az elhunyttal sokszor együttesen működött, ragaszkodó barát: talán inkább lesz képes az elhunyt jelesnek megfelelő képét nyújtani; azt nemcsak a szoros szaktudományosság, hanem egyéb irányú tevékenysége, törekvései és sikerei szerint is méltatni.

S ha e tisztben a bennem helyezett várakozásnak nem birnék megfelelni, méltóztassék azt a Tekintetes Akadémia csak nekem, gyarlóságomnak és fogyatkozásaimnak, de sohasem a feladatom nemes tárgyát képező személyiség súlya avagy ethikai mérvei elégtelenségének tulajdonítani.

KONEK SÁNDOR 1819-ben született Pesten, polgári szülőtől. Tanulmányait ugyanitt végezte s pedig a gymnasialis folyamat a kegyes rendieknél 1834-ben, a bölcészeti-lycéeálist és utána a jog- és államtudományit az egyetemen 1836, illetőleg 1839-ben. Ugyanez évtől kezdve egy-két évig a magyar kir. udvari kamaránál Budán, mint fogalmazó-gyakornok volt alkalmazásban, 1841 és 1842-ben jogtudori és ügyvédi oklevelet nyert, s egyidejűleg több előkelő családok sarjainak a jogi tanulmányokba való sikeres bevezetésével foglalkozott; tanúságául annak, hogy komoly és céltudatos törekvéssel sietett és birt, a már akkor is rendkívül eleven eszéről, éles ítéletéről, és munkabíró erejéről ismert fiatal ember, jövő életpályájának biztos alapot teremteni.

Ez életpálya, a mely úgy látszik, már kora fiatalságától fogva képezte vágyainak és törekvéseinek eszményét: a *tanári* volt. A tanári, a mely annyi kecsgetető és vonzó tulajdonságokkal bír, de főleg az akkori időben s az akkori körülmények közt, a hol tudományi vagy tanítási nagy szolgálatok és sikerek különös elismerésre, anyagi úgy mint erkölcsi tekintetben csak ritkábban, s csak egyes, a sorstól igen kegyelt egyéniségeknél találtak, abban, a ki magát neki szentelé, (szemben több más pályával) nem kevés önmegtagodást, s a tudomány és oktatás tiszte iránt való teljes odaadást, hűséget és kitartást föltételezett! KONEK azonban egyike volt azon embereknek, a ki vezetve nemes ösztöntől, emelkedve és hevülve egyes kiváló hírnevű taná-

rainak, kiknek nevei és működésök messze világító fényt árasztának a hazai főiskolára (mint p. o. a halhatatlan emlékü FRANK IGNÁCZ-nak példáján), s ambícióját abba helyezvén, hogy tanárrá s különösen az egyetem jogi tanárkarának tagjává válhassék: lelkének egész melegével s gazdag tehetségeinek legnagyobb megfeszítésével volt azon, hogy a kitűzött czélt mielőbb elérhesse, — s elérve, joggal mondhatom feőle, oly tanár vált KONEK-ból, a ki alapos tudományosság, sokoldalú míveltség, tanítói buzgóság, szigorú kötelesség-telejesítés, szakbeli képzettség és munkásság, valamint oktatási sikerek tekintetében mindig utánzandó példaképül szolgálhat; s a ki annak, hogy testől lelkestől *az a mi*, s hogy a tanári állás neki mindenek előtt s mindenek felett jár, fényes bizonyosságát abban is adta, hogy mikor bekövetkeztek azok az idők, a hol a szakember és tanár, főleg olyan előtt, a ki elhunyt tagtársunk tanszakaival foglalkozott, s KONEK gazdag tapasztalatai- és ismereteivel, élelműségével s munkaerejével rendelkezett, nagy előnyökkel és nagyobb hangzású ezímezésekkel járó kilátások nyíltak meg: KONEK állhatatosan és rendületlenül megmaradt a helyén; folytatta munkálkodását tovább; s hű vala ifjusága választottjához, a cathedrához, hű — mind a halálig!

Első tanszéke, jelesül, a melyet az után, hogy az egyidejűleg betöltött pesti egyetemi statisztikai tanszékra való pályáztatnál czélt csak fiatal korára való tekintetből, s meglehetősen gyenge vetélytársát támogató egy igen magas állású protektor hathatós közbevetésénél fogva nem ért, de a mely pályázat reá nézve mégis azon kitüntetéssel járt, hogy az illetékes szakférfiak KONEK-et az első helyen jelölték ki: első tanszéke, mondám, a győri kir. jogakadémián a *statisztikai és a bányajogi* tanszék volt, a melyet rendes tanári minőségben 1845-ben nyert el; s a melyről négy éven át folytatott sikeres, sőt irodalmilag is productív működés után, 1850-ben, a midőn a győri akadémia, állítólag nagyon is szabadelvű, sőt forradalmias irányzatú jogász-ifjusága miatt az osztrák közoktatási kormány által

beszünttetették, a pozsonyi kir. jogakadémiára helyeztetett át.

A pozsonyi jogtanodán KONEK rendes s fő szakán, a statisztikán kívül a bányajognak s a közigazgatási és pénzügyi jognak előadásával is megbízott, s oly működéskört lelt, a melyben sokoldalú ismereteinek és szervezői kiváló tapintatának, valamint jeles tanári képességének mind teljes bizonyosságait adhatta.

A pozsonyi és győri akadémián szerzett jó hírnév s tanári tekintély eredményezte KONEK-re nézve azt, hogy 1854-ben a pesti egyetem statisztikai tanárának elhúnyttával, ez utóbbinak tanszékét elnyeré; a melyen azután szélesebb terjű ügy tanítói mint írói tevékenységet kezdett kifejteni; sőt VIZKELETY-nek, az egyetem kitűnő kanonistájának ideiglenes utódjaként még az egyházi jogi cathedrát is több éven át ellátta; s a mely állásokban alapos képzettségének és sokoldalúságának ép úgy, mint kiváló munkaerejének bizonyosságait szolgáltatá, sőt irodalmilag is figyelemre méltó termékenység által tűnt fel.

Midőn egyetemünk 1860/1-ben az alkotmány helyreállításával egykorúlag autonom szervezetét visszanyeré, KONEK lett 1861-ben a jog- és államtudományi kar szabad választásából dékánja, a mely díszes s általa három tanéven át betöltött tisztnben, nemesak tulajdonképeni feladatának teljes mértékben tett eleget, hanem több életrevaló s üdvös reformeszmé megpendítése és gyakorlati megvalósításában hathatós közreműködés által (legyen szabad e tekintetben csak az ő kezdeményezésére alakult s az ő tanácsára és javaslatai szerint szervezett, s ma is virágzó karban fennálló egyetemi segélyző egyletekre utalnom) a tanuló ifjúság körében is nemes, humanisticus és sociális irányu törekvéseknek vetette meg alapját, jelölte ki és egyengette útjait.

Hogy ennyi érdemnek külső elismertetése és jutalma sem maradt el, talán fölösleges említenem. KONEK 1858-ban tudományos és irodalmi munkássága elismeréséül az Akadémia levelező, később (1867-ben) rendes tagjává; 1868-ban a tanügy és közélet terén szerzett érdemeire való tekintetből kir. tanácsossá lett; 1869-ben pedig az egyetem négy

karának részéről (tanárnak nyújtható legfényesebb jutalomként) rektorra választatott meg; s kevés tagja volt a magyar tudományos respublikának és alma-materünknek, a ki ezen többféle kitüntetést oly jól kiérdemelte, s egyidejűleg további ernyedetlen és sikeres munkálkodásra való ösztönzőként oly mértékben értékesítette volna, mint elhunyt tagtársunk.

Ha az előrebocsátottakhoz még azt csatolom, hogy KONEK neve a külföldi irodalomban is dicsérettel ismeretes; hogy az 1868 óta országos statisztikai tanácsnak kezdettől mindvégig egyik kiváló és munkás tagja; az 1876-ban fővárosunkban megtartott IX-ik statisztikai kongresszus oktatásügyi statisztikával foglalkozó osztályának egyik előadója; az ugyanez időben itt Budapesten ülésezett katolikus autonómiai gyülekezeten a pannonhalmi katolikus községnek küldöttje volt; hogy mint tanár mindenkor a hallgatók osztatlan tiszteletének és szeretetének örvendett, fáradhatatlan szorgalmát, türelmét s nagyobb szervezési munkálatok kidolgozása körül kifejtett páratlan buzgóságát tapasztaló kartársainak pedig nagyrabecstülésében senki által felül nem múlt helyet foglalt el; s e mellett mint ember és honpolgár, mint nemeslelkű barát, mint szerény, előtérbe soha se tolakodó, hazájához híven ragaszkodó, s mindenek felett mint családfő, mint férj és atya igazán kiváló személyiség vala: akkor jelezve van röviden mindaz, a mit elhunyt tagtársunk inkább külső életviszonyaira, erkölcsi individualitása, törekvései és sikerei jellemzésére tartozik, és áttérhetek közvetlen, tulajdonképi feladatomra, KONEK-nek mint tudósnak, írónak és akadémikusnak méltatására.

KONEK irodalmi munkássága mind belterjileg, mind külterjileg gazdagnak és sikeresnek nevezhető. Szellemi termékeinek elseje, „Statisztika Elmélete“ című s 1847-ben közzétett művétől kezdve közel halála éveig egy hosszú s felette változatos sora folyt az irodalmi dolgozatoknak az ő tollából, a melyek:

a) részint nagyobb terjedelmű rendszeres munkák, mint jelesül: „A magyar birodalom statisztikája, tekintettel Ausztriára“ című, több kiadásban megjelent, folyton tökélyesített s az Akadémia ajánlatára az Első Hazai Taka-

rékpénztár FÁY-féle alapítványából jelentékeny díjjal is jutalmazott munkája, valamint 1881-ig öt kiadást ért: „Egyházjogtan, különös tekintettel a magyar állam egyházi viszonyaira“ czímet viselő kézikönyve. — (Egy nagyobb terjedelmű „Összehasonlító Statisztikája az Európai Államoknak“ czimű művét, melyet az ötvenes évek felé kidolgozni kezdett, nem fejezé be s egyetemi előadásait a tudomány e részéből könyomatú vezérfonala alapján tartotta).

b) Részint az Akadémia kiadványai során megjelent terjedelmesebb *Akadémiai Értekezések*, milyen p. o. „A magyar korona országainak legújabb népesedési mozgalmaj“ (1868), mely székfoglalóját képezé; „Magyarország és egyes törvényhatóságainak népesedési mozgalma“ (két részben 1880 és 1882-ben); a „Statisztika és a Nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban“ (1875); „Magyarország bűnvádi statisztikájából“ (1875);

c) részint a *Statisztikai és Nemzetgazdasági Bizottságban* előadott, vagy annak közlönyeiben (előbb a „Statisztikai Közleményekben“, azután a „Nemzetgazdasági Szemlében“,) megjelent tanulmányok, melyek közül különösebben: az egyetemnek viszonyaira, a magyarországi törvénykezésre, a magyar kir. Curia működésére, a népoktatás állására, a gabona-árakra, a fogyasztási adókra, Erdély szőlőművelésére, az öngyilkossági számarányokra, a magyar bányászat állapota és feladataira, és a magyar tengeri kereskedelemre vonatkozók emelendők ki;

d) E dolgozatokon kívül figyelemre méltók még egy-némely *Emlékbeszédei*, melyeket elhalt tagtársaink, névszerint WENINGER VINCEZÉ és SUHAYDA JÁNOS, valamint egyik szaktanári elődje JURJEVICH JÓZSEF felett tartott, s mely utóbbi annyiban is bír maradandó értékkel, hogy a statisztika tudományának hazánkban és hazai irodalmunkban való fejlődésére sok világosságot derít; — másfelől jogtudományi folyóiratokban, sőt nagyobb politikai lapokban is közzétett s fontosabb napi kérdéseket elemező cikkei; a melyek közül, mint kiválóan becses s a maga idejében feltűnést keltett, bár nevének aláírása nélkül világgá bocsátott azon cikksorozatra utalok, a mely „Baranyai Levelek“

ezíme alatt az ötvenes évek vége felé a „Pesti Napló“ hasábjain jelent meg; s az akkori osztrák-német centralisztikus és abszolutistikus kormányzat nemzetellenes és közgazdaságilag is hazánk érdekeit mélyen sértő eljárásának kritikája és kárhoytatására irányulva, KONEK szabadelműsége és meleg hazafias érzülete egyik szóló tanubizonyságát képezi!

Az imént jelzettek alapján KONEK tudományos és irodalmi munkássága: főszakának, a statisztikának lehető legszélesebb értelemben való felölelésében mutatkozik. Írói pályája elején közzétett „Statisztika Elmélete“ című könyvétől (a mely nem üti ugyan meg a tudomány azóta tett roppant haladását visszatükröző s újabb időben megjelent BLOCK, avagy WAGNER, vagy JOHN műveiknek mértékét, s a statisztika mélyebben fekvő problémáiba nem is hatolt, de megjelenése korában, a tudomány állásának egészen megfelelő vala), kezdve, le egész a legújabb időkben közzétett tanulmányaiig, dolgozatai egytől-egyig egy, tudományszaka minden részét és ízét egyenlő szeretettel és alaposzággal átkaroló, termékeny és termékenyítő, kutató, fáradozásait minden fontosabb kérdésre kiterjesztő, s a mi egy ily universalisztikus képzettségű és irányú tudósnál szintén nem kis érdem, mindig a *hazát* és annak praktikus viszonyait és érdekét szem előtt tartó tudósrá vallanak; oly tudósrá, a ki épp ezen tulajdonságainál fogva első sorban volt képes és hivatott a megfelelő egyetemi tanszéket is betölteni, betölteni úgy, hogy e részben szakbeli kor- és versenytársai közül melléje állítani alig valakit, föléje állítani senkit sem lehet.

KONEK első sorban *államtudós* és *államtudományi író* volt, és akkép is akart tekintetni. Szorosabb tanszakát úgy fogá fel, mint az állam és társadalomtudományok egyik önálló és nagyjelentőségű ágát; s minden formulációiban és fejtegetéseiben a statisztika és szociális tudományok, jelesül [pedig politika, közgazdaság és közigazgatás közt való kapcsolatot igyekezett szem előtt tartani és kifejezésre hozni. Nem tartozik szorosán e helyütt reám ezt a mozzanatot bővebben elemezni, de nem mellőzhetem hallgatással egynémelyikét azon nem csak helyes, hanem az államnak

és az államélet tüneményeinek éles felfogásáról is tanuszkodó tételeket, melyeket írásaiban találni. Így nevezetesen azok, a hol az épp napjainkban grasszáló azon ferde iránylat ellen foglal állást, a mely az államot és társadalmat mechanikus módon egymással szembe állítja, és mintegy szükség-szerű ellentétre és harcra utaltnak tekintvén, az államtant deecomponálni és az ethicopolitikai tudományokat az eddig senkitől meg nem határozott (mert meg nem határozható) sociologia nevű tudománykeverékbe beleolvasztani akarja; továbbá azok, a hol a politikát az államélet szervezete és a közszélokra irányzott *cselekvőség* theoriájának, a statisztikát pedig az ez alapon előálló tünemények és viszonyok hű rajzára hivatott tudománynak nevezi; meg azok, a hol a státus céljáról kellvén megemlékezni, velős praecisióval jelöli ki a különbséget, a mely a közület ezen legfőbb és legnemesebb alakzata, meg egyéb kisebb keretű formációi közt létezik; de egyidejűleg azon határérintkezéseket is, a melyeken e formációk lépten-nyomon találkoznak és összehatnak; másrészt ép oly találóan mint szellemesen jelzi azt, hogy az állam rendeltetésében egyik legfőbb momentum az: az emberek érdekharczából érdekközösséget alkotni, és a sok ezernyi kis és magánérdeket a közület egységes nagy összehéltja szolgálatába hajtani!

Mint *bölcselő statisztikus* KONEK a statisztikát szorosán „államtudománynak“ tekinti, tárgyalásában az összehasonlító módszernek tüzetesb alkalmazását tekinti szükségesnek; azon mélyen ható tudományos reformmozgalom következtében pedig, a mely a statisztikának mint tudománynak új felfogását kezdeményezőleg: QUETELET, KNIES, DUFAU, WAGNER, GUERRY, ÖTTINGER által vezetett be e tanszak irodalmába, s a mely a statisztikát egészen új tudománynya akarja változtatni; s mely új irány napjainkban a legélesebb irodalmi küzdelmekre szolgáltat okot, küzdelmekre, melyekben némelyek visszanyúlva a régi LÜDERS-féle felfogásra, a statisztikának tudományi jellegét is egyenesen tagadják, mások csak egyszerű tudományos methodusnak nyilvánítják, s ismét mások két külön tanszakra (egy inkább descriptiv s historiai jellegű statisztika-

kára, a mely az állami és társadalmi állapotok lehetőleg kimerítő rajzát van hivatva szolgáltatni, és egy a számszeres mérvekben kifejezhető szociális tüneményeknek tömeg-észlelés alapján konstatált törvényeit kiderítő, tehát inkább philosophiai jellegű tudományra) választják szét: KONEK a tudomány ez új iránya körül már 1855 óta, a midőn „Elméleti Fejtegetések a Statisztika terén“ című könyvében tette közzé idevágó tanulmányait, törekedett álláspontot foglalni, s az új felfogás iránti méltató elismerésének is, hazánkban tudtommal mint legelső, kifejezést adni. — Az e részben előállott vitás kérdéseknek a tudományos haladás és nézetharcok közepett összekúszált e csomóját megnyugtatólag megoldani mind e mai napig senkinek sem sikerültvén, s elsórangu szellemek, mint ENGEL és BLOCK, WAGNER és DROBISCH, JOHN és SIGWART is befejezett eredmény nélkül hagyván a discussiót, nem róhatni fel elhúnyt tagtársunknak sem hibául azt, hogy az egész szaktudósi munkásságán e részben bizonyos ingadozás észlelhető; s hogy (talán azért is, mivel az ahhoz szükséges minden tudományos eszközzel nem rendelkezett) dolgozataiban a jelzett új irányt nem igen követte s e részben fiatalabb tisztársai által túlszárnyaltatott; tanári működésében és különösen „Magyarország Statisztikájának Kézikönyve“ című nagy és összefoglaló művében pedig még határozottan a régi (államrajzi, vagy Achenwall-féle) felfogás híveként tűnik fel. — Mihez még csak azt esatolom, hogy bármennyire látszott is elhúnyt tagtársunk a statisztika szóban levő új tárgyalás módját, a mely súlypontját a számadatok momentumában bírja, s így a *quantitativ* viszonyok méréséből a *qualitásra* von következtetéseket, s melynek mondhatnám bűbája és művészete az, hogy a külsőleges számnagyságokból a dolgok benső lényegét és tartalmát bírja feltárni és megmagyarázni, egész hordereje szerint méltányolni: egyet nem tévesztett sohase szem elől, azt t. i. hogy (mint maga korunk egyik legkiválóbb szakembere is megjegyzi) „sok a legfontosabból, a mi az emberiségben van és az emberiség által létrehozatik, a pusztá számviszonyokat kutató statisztika szemei elől mindig elrejtve maradand, s *arithmeticus kifejezésre* vissza nem hozható; hogy az em-

beri és társadalmi élet magaslatai oly alapon nyugszanak, a mely minden számtételeken felül áll; hogy a népek szellemerkölcsi élete csak igen kis részben engedi meg az ilyenmő statisztikai meghatározást; s hogy sehol sem oly nagy a veszély, téves következtetésekre jutni, mint épp itt, ezen a téren és ennek a módszernek alapján; a mik szerint a statisztikának oly felfogás szerint való művelése, a mint azt QUETELET-nél és szoros iskolájánál, azután BUCKLE meg WAGNER-nál (utóbbinál ifjúkori dolgozataiban) található: korunk magasabb tudományi feladataival egészen megegyezőnek még sem nevezhető.

A mi többször említett nagy kézikönyvét illeti, ebben a „Magyar Birodalom Statisztikájá“-nak rendszeres, a mindenhi kutatások eredményeire alapított s lehetőleg kimerítő rajza foglaltatik; hazánk területi és népességi viszonyairól, közgazdasági állapota és szellem-erkölcsi műveltségéről, nem különben politikai, pénzügyi, igazságszolgáltatási helyzetéről hű, világos és kimerítő statisztikai képet tár fel előttünk, szóval oly munkát nyújt, a melynél jobbal e nemben, tudunkkal, jelenleg csak egy-két cultur-nemzet irodalma bír; több hasonló, de kisebb terjedelmű hazai műnek előképtül, részben forrásu. szolgált; s egy egész élet fáradozásainak és kutatásainak „aere perennius“-féle productumát képezi.

Monographiái közül, a melyekben egyes nagyobb fontosságú gyakorlati feladványokkal foglalkozik: első helyre népesség-statisztikai speciál tanulmányai teendők, a melyekben (támaszkodva mindig a hivatalos s egyéb hiteles forrásokból merített adatokra) egyebek közt népességünk szaporodási arányának lassúságára; az esketési arányszámoknak az újabb időkben mutatkozó esökkenésére; a törvénytelen gyermekek (kedvezőtlenebbé vált közgazdasági állapotokra mutató) szaporodására; a vegyes házasságok számának emelkedésére; halandósági szomorú viszonyainkra, (főleg a mi a gyermekhalálozás arányait illeti); a házas felek közt észlelhető koregyenlőségre stb. utal; s egészben véve oly állapotokat tüntet fel, a melyeket örvendetéseknak legkevesebbé mondhatni, és csak a kormány,

törvényhozás és társadalom vállvetett összeműködése által vél orvosolhatóknak.

Bűnvádstatistikai és igazság-szolgáltatási statisztikai értekezéseiben több helyütt rosszaló hangon említi fel: a népünkben feltűnően nagy számban előforduló följelentéseket, vádaskodást; de egyidejűleg a bíróságaink által követett talán igen is elnéző, általa lágynak és erélytelennek nevezett eljárást; a mi úgy az elítéltek feltűnően csekély számában, mint a hozott ítéletekben kimért fenyítés igenis alacsony mérvében jut kifejezésre.

Kiváló érdektiek KONEK azon tanulmányai is, a melyekben a *statisztika szempontjából* nemzetgazdaságtani kérdéseket elemez; s e részben örömmel vélek arra utalhatni, hogy elhúnyt jeles tagtársunk közgazdasági meggyőződései szerint a liberális iskolának a híve; annak tudniillik, a melyet SMITH ÁDÁM alapított, RICARDO, MALTHUS, SAY, SENIOR, HERMANN, a két MILL, CHEVALIER, DUNOYER s hazánkban SZÉCHENYI tovább képzett, s a mely munka és keresetszabadságot, szabad versenyt, akadálytalan birtokszerzést és mobilizációt stb. követel; középkorias, feudális és regalitási intézményeket perhorreskál; s az igazságosság s jogegyenlőség nagy elveinek a társadalmi gazdaság szervezésében minden irányban érvényt akar szerezni. Híve ez iskolának, mondám, s azért igazán jól esik a szakembernek, ha napjaink ferde közgazdasági irányai és törekvései közepett, a hol százados, nehéz szellemünkában megalkotott s hosszú idők tapasztalatai által igazolt tanoknak vagy felforgatásával, vagy semmibe vételével, a nemzetgazdasági felfogás színvonalának szánandó sülyedésével, s a forgalmi élet minden irányú korlátozásának, a czéheknek és védvámoknak, a birtokmegkötés és homstead-féle rendszernek, meg a mindent regalizálni akaró államosítás elvének föléléésével és az innen származó oktalan czélatokkal állunk szemközt: egy komoly kutatásra és szoros positivitásra, meg rideg számműveletekre építő kitűnő tudósnak érveléseiben és nyilatkozataiban, a tudomány hamisítatlan elveit halljuk hangoztatni! Mihez egyébiránt hozzá kell teunem, hogy KONEK akkor, midőn így érzett és gondolkodott, nem esett

sohasem az ellenkező túlzásba; sohasem tagadta meg az igazi modern liberalis iskola praktikus társadalmi és politikai tendenciáit; s tudományos elemzéseiben igen helyesen utalt arra, hogy megnyugtató eredmények csak akkor érethetnek el, ha a gazdasági és a szociális meg ethikai szempontok kapcsolatba hozatnak; hogy a modern industriális fejlődésnek sok visszás következményei is vannak, melyek komolyan számba veendőek; hogy a vagyonnak kevés kezekben való összpontosulása statisztikailag is kimutatható helytelen alakulatokat teremt; s hogy úgy a statisztika mint a közgazdaságtan csak akkor fog hivatásának teljesen megfelelni, ha a javak és értékek productiója és forgása mellett a szociális érdekek képződése és kielégítése tüneményeire, és az ez irányban előálló feladatokra is kiterjeszkedik.

Gyakorlati czélú közgazdaság-statisztikai értekezései közül főleg a magyar tengeri kereskedelmi érdekekre, meg a hazai bányászatra vonatkozók vonják magokra a figyelmet. Amabban jelesül arra utal, mennyire szükséges és halaszthatatlan immár hazai forgalmunknak a *tengeri hajózás* és kereskedéssel való közvetlenebb kapcsolatba hozása; s e végből egyrészt a Fiume felé irányuló kivitelünknek és a fiumei kikötőnek egész erővel és kitartással való emelése; másrészt külkereskedésünknek nem csak a Kelet, hanem a Nyugat felé való *fejlesztése* is; a mivel összefüggésben (s meleg hazafias érzületéről tanuskodólag) korholó hangon s majdnem indignatióval szól a Magyarország által is subventionált triezsti Lloyd társaságnak hazánk érdekeivel ellentétes eljárása és üzletpolitikájáról s az e tekintetben szitkés reformokat (melyek, melleleg legyen megemlítve, némi részben már létesítvék is) erélyesen sürgeti.

A *bányászatra* vonatkozó értekezésében, szabadelvű közgazdasági meggyőződéséhez hiven, az e nembeli foglalkozás minél szabadabb s korlátlanabb fejlődése mellett emeli fel szavát; helyteleníti az *állami* üzletet, a melynek a magán vagy társulati vállalkozás körébe való átvitelét ajánlja; s egész sorát a reformintézkedéseknek hozza fel, a melyekkel nem örvendetes karban levő bányászatunkat emelni és regenerálni lehetne!

Ezek KONEK statisztikai és közgazdasági nézetei; a melyeknek esetelésével azonban még elhúnyt jeles tagtársunk tudományi egyénisége koránt sines kimerítőleg méltatva, miután (mint fentebb is már említém) KONEK egyidejűleg mint kiváló *canonjogi tanár és író* is érdemesült, s e részben kifejtett nézeteivel is nem kis hatással volt egykori jurista nemzedékünk képződésére. S habár e momentum távolabb áll is jelen feladatomban körétől, nem mellőzhetem hallgatással KONEK egész individualitását és jellemét, valamint egyházi munkáját is teljesebb világban feltüntetni azon körülményt, hogy KONEK alapmeggyőződése szerint nemes és jobb értelemben idealista s erős vallásos érzülettől áthatott férfi volt. A mi különösen „Egyházi Kézikönyv“-ét illeti, ebben általában véve közéletet tart az úgynevezett ultramontanizmus és febronianizmus között. A primátust különösen illetőleg a római pápának legfőbb joghatóságát, támaszkodva a szent írás és az egyház meg-egyező folytonos gyakorlatára, melegen védi; de a esalatközhatatlanság elvének nem kel védelmére. — Az egyház és az állam közti jogviszonyokat igen békülékeny szellemben tárgyalja. A *jus cavendi*, a *jus supremacie inspectionis* és a *jus placeti-re* nézve azt mondja, hogy ez államhatalmi jogok gyakorlása némileg a bizalmatlanság jellegét viseli magán, mi napjainkban a nemesb czélú és méltóságától áthatott keresztény egyház irányában annál kevésbé látszik igazoltnak, minthogy az újabbkori tisztultabb közjogi eszmék egyáltalán a praeventiv szabályok felett pálcát törnek; de azonnal hozzáteszi, hogy mindezen jogok nem annyira lényegök, mint inkább gyakorlási módjuk által válhatnak sértőkké; s ha tehát ildom, kegyeletesség és az egyház nemes czélja iránti tisztelet leendnek a felvilágosodott kormányok intézkedéseinek kalauzál szolgáló vezérelvek: az államhatalomnak sok, különben sérelmesnek látszható jogositványa magának az egyháznak is csak javára leend. A házassági jogot illetőleg KONEK nem látszik osztani azok véleményét, kik a házasság körüli törvényhozást és bíráskodást annak érvényessége tekintetében az államhatalom részére követelik. A mikhez kiegészítésül

a következő, egyik statisztikai értekezésében foglalt állítására utalok: „a vegyes házasságok tudvalevőleg hazánkban szaporábban fordulnak elő, mint a legtöbb európai államban; de nem hitbeli közöny, sem a vallási életnek elhalványulása, vagy a vallásos érületnek kihalása, hanem okos türelmesség, a belső vallásos meggyőződésnek a társas összlet igényleteivel való helyes összhangba hozására irányzott törekvés, valamint a hitkülönbségből eredő nézetkülönbségeknek ildomos méltatása, a mely általában *nemzetünknek* egyik fő jellemvonása: oka annak“ stb. stb.

Ha az eddigiek alapján KONEK tagtársunknak a tudományban és a hazai irodalomban elfoglalt helyét tüzetebben akarjuk meghatározni, azt mondhatjuk, hogy KONEK a statisztika tudományának hazánkban az újabb időkben tett fényes haladása és sikerei körül, úgy is mint tanító, s úgy is mint író és akadémikus, jelentékeny mértékben érdemesült; az e tudományt igazán európai színvonalra fölemelt s még a külföldön is tekintélynek örvendő hazai szakférfiaink sorában, annyiban is, hogy időrendileg az első magyar szaktudós volt, (Fényes, különben nagy érdemeket kivívott hazánkfia dolgozatai e részben számba nem igen vétethetvén), ki az újabb kutatási módszert s a magasb tudományi irányt követte: kiváló és díszes helyet foglalt el; mint a tudomány főiskolai tanári képviselője pedig, SCHWARTNER óta (a ki különben egyetemünkön a diplomatiának volt rendes tanára, s a statisztika tanszékét tényleg nem is birta,) kétségtelenül a legkitűnőbb, a legnagyobb hatást gyakorolt, s a legjobban kiérdemelt tekintélynek örvendő statisztikai szaktanárnak nevezhető. — Mint *író*, tudományos stíl tekintetében, nem eléggé tömört és praecis, inkább áradozó és kelletlenül többször szóvirágokat használó; de azért bizonyos frissesség és közvetlenség lengi át minden dolgozatát, úgy hogy művei e fogyatkozásaik ellenére is élvezetes és vonzó olvasmányt képeznek. — *Mint tanár*, úgy általában mint szaktudományilag, egyike volt az egyetem jog- és államtudományi kara díszének, egyike azon tanároknak, kiknek a cathedra valódi cultusuk, a tanítás a legfensé-

gesebb tiszt, melyet híven teljesíthetni a léleknek legnemesebb öröme; a tudományyal való foglalkozás (melyet egy hírneves philosoph a szellem imádkozásának nevezett el) pedig a legnagyobb, a legtisztább élvezet, a melyre haladó szert tehet. KONEK *tanári* kitünősége különösen abban is nyilatkozott, hogy tanítványai figyelmét lekötni és lekötve tartani tudta, s hogy előadásának közvetlensége, elevensége, tartalomgazdagsága és bő tapasztalat-forrásból merített életbölcseleti tételekkel való fűszerezése által a hallgatóságot egészen és úgy vonta magához, hogy tanítása komolyabb gondolkozású ifjura ép oly tanulságos, mint serkentő és termékenyítő hatásúvá vált; s bátran állíthatni, hogy azon ezer meg ezer hallgató közt, a kik KONEK-nek 36 éves tanári működése alatt lábainál ültek, csak igen kevesen lesznek, a kik e hatást magokon nem észlelték volna; de bizonyosan nem lesz egy is, a ki e jeles, a fiatal-ságon meleg szeretettel csüngött tanárát valaha egészen elfelejteni tudná!

S mind e kiválóság, mind ezen nemes tulajdonok, fáradozás, eredmények, és sikerek nem hozák soha ki KONEK-et következetesen és minden irányban tanusított igénytelensége- és szerénységéből, melyet némelyek, bár indokolatlanul, politikai bátortalanságra magyaráztak. Az igazi tudóshoz illő s azt legjobban jellemző önmérséklet, mások fogyatkozásai iránt való elnézés, az önmaga iránti legnagyobb szigor mellett, a tartózkodás nagyhangzású kategorikus vélemény-nyilvánításoktól, vagy mások érdemei fitymálásától, a meleg érdeklődés fiatal tehetségek iránt, mindez KONEK-nél a legnagyobb mértékben vala meg. Ezek szerint könnyen lesz érthető, hogy a jeles tudós, kit nagy ambíció és aspirációk soha se vezéreltek, s kinek egész élete a tanszék és az általa imáadásig szeretett család közt volt megosztva, életének és működésének jelszavául nem a magyar epikusnak (HORVÁTH ENDRENEK) büszke szavait:

„Mít használ lennünk, ha homály burkolja nevünket.“
hanem a római költő ama szerényebben hangzó versét vevé:

„ne prorsus inutilis olim vixisse hinc videar pereamque
in funere totus.“

Pedig az ő neve csakugyan nem volt homályba burkolva; emléke míg magyar tudományosság és irodalom létezend, egészen el nem enyészhet; s rája is alkalmazható a „nam multos oblivio obruet, sed KONEK posteritati narratus et traditus superstes erit.“

